

ศัพท์ศิลปะสากลในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒*

อัศนีย์ ชูอรุณ

ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม

ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ มีศัพท์ศิลปะสากลจำนวนหนึ่งมีความหมายไม่ตรงกับศัพท์ศิลปะสากลในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๑) และพจนานุกรมศัพท์ศิลปะของต่างประเทศ อันได้แก่ *The Harper Collins Dictionary of Art Terms & Techniques* ของรอล์ฟ เมเยอร์ *Oxford Concise Dictionary of Art Terms* ของไมเคิล คลาร์ก *The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms* ของเอ็ดเวิร์ด ลูซี-สมิท และ *Encyclopedia Americana* ศัพท์เหล่านี้ คือ

บทนิยามคำประติมากรรมในพจนานุกรมฯ มีว่า “ศิลปะสาขาหนึ่งในจำพวกจิตรศิลป์เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น ให้เป็นรูปหรือลวดลายต่าง ๆ” ควรปรับปรุงเป็น “ศิลปะสาขาหนึ่งในจำพวกจิตรศิลป์เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน เป็นต้น ให้เป็นรูปหรือลวดลายต่าง ๆ”

บทนิยามคำสีฝุ่นในพจนานุกรมฯ มีว่า “สีสำหรับระบายชนิดหนึ่ง ทำขึ้นจากผงสีซึ่งมีลักษณะละเอียด เนื้อสีค่อนข้างข้น” ควรปรับปรุงเป็น “น. การระบายสีวิธีหนึ่งด้วยสีที่ทำขึ้นจากผงสีซึ่งมีลักษณะละเอียด ผสมกับกาวที่เข้ากันได้กับน้ำ”

บทนิยามคำศิลปะประยุกต์ในพจนานุกรมฯ มีว่า “กรรมวิธีในการนำทฤษฎีและหลักการทางศิลปะไปใช้ในภาคปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศิลปะให้มีความงามหรือเป็นประโยชน์แก่สังคมยิ่งขึ้นเป็นต้นอย่างในการออกแบบเครื่องแต่งกาย” ควรปรับปรุงเป็น “น. งานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความงามและประโยชน์ใช้สอย อย่างเช่น การออกแบบเครื่องแต่งกาย”

บทนิยามคำภาพหุ่นนิ่งในพจนานุกรมฯ มีว่า “ภาพวาดหรือภาพถ่ายของสิ่งที่ไม่เคลื่อนไหว” ควรปรับปรุงเป็น “น. ภาพวาดหรือภาพถ่ายของสิ่งที่ไม่มีชีวิต”

บทนิยามคำโมเสกในพจนานุกรมฯ มีว่า “เรียกเครื่องเคลือบดินเผาแผ่นเล็ก ๆ มีสีต่าง ๆ สำหรับปูพื้นหรือบุผนัง (อ. mosaic)” ควรปรับปรุงเป็น “น. การใช้เครื่องเคลือบดินเผาสีชิ้นเล็ก ๆ เป็นต้น ผังประดับเป็นภาพหรือลวดลายบนพื้นหรือผนัง. (อ. mosaic)”

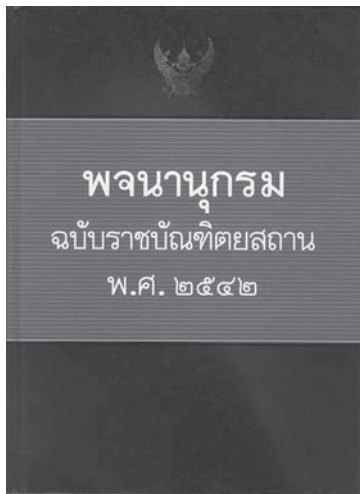
คำสำคัญ : บทนิยาม, ประติมากรรม, สีฝุ่น, ศิลปะประยุกต์, ภาพหุ่นนิ่ง, โมเสก

* ปรับปรุงจากการบรรยายทางวิชาการในการประชุมสำนักศิลปกรรม เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

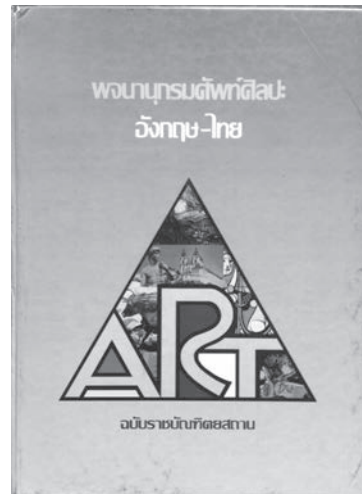

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ มีศัพท์ศิลปะสากลรวมอยู่ด้วยจำนวนไม่น้อย ศัพท์เหล่านี้บางศัพท์เฉอญไปพบว่ามีความหมายไม่ตรงกับศัพท์ศิลปะสากล จึงเป็นสาเหตุให้ต้องทำการศึกษาศัพท์ศิลปะสากลในพจนานุกรมฉบับดังกล่าว เพื่อจะได้ทราบว่า มีศัพท์ใดบ้างที่ยังมีพินยามไม่ตรงกับความหมายของศัพท์ศิลปะสากล จะได้นำเสนอคณะกรรมการชำระพจนานุกรมเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวินิจฉัยและแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

เอกสารที่ใช้เป็นหลักในการศึกษา คือ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (รูปที่ ๑) และพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๑) (รูปที่ ๒) โดยศึกษาเฉพาะศัพท์บัญญัติในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ที่ตรงกันหรือต่างกันเล็กน้อยกับศัพท์ในพจนานุกรมฯ เท่านั้น แล้วศึกษาเปรียบเทียบกับพินยามหรือการให้ความหมายของศัพท์กลุ่มนี้จากเอกสารทั้งสอง เมื่อพบว่ามีความแตกต่างกันก็จะศึกษาความหมายของศัพท์ศิลปะสากลจากเอกสารอื่นมาประกอบ เช่น *The Harper Collins Dictionary of Art Terms & Techniques* ของรอล์ฟ เมเยอร์ (Ralph Mayer) (รูปที่ ๓) *Oxford Concise Dictionary of Art Terms* ของไมเคิล คลาร์ก (Michael Clarke) (รูปที่ ๔) *The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms* ของเอเดเวิร์ด ลูซี-สมิท (Edward Lucie-Smith) (รูปที่ ๕) และ *Encyclopedia Americana* (รูปที่ ๖)

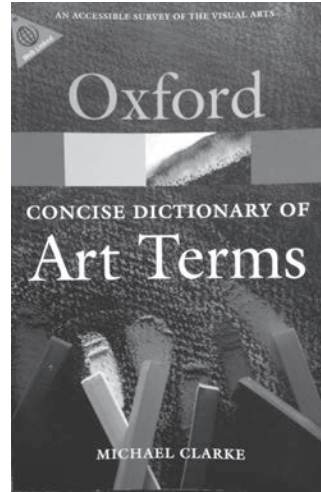
รูปที่ ๑ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

รูปที่ ๒ พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

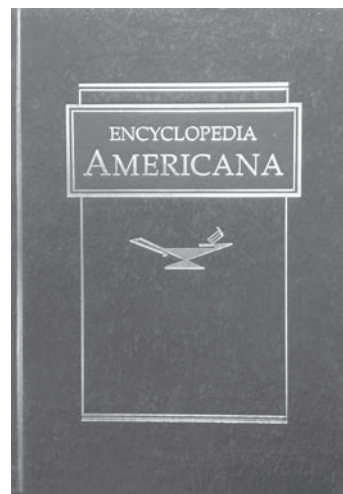
รูปที่ ๓ *The Harper Collins Dictionary of Art Terms & Techniques*
ของราล์ฟ เมเยอร์ (Ralph Mayer)

รูปที่ ๔ *Oxford Concise Dictionary of Art Terms*
ของไมเคิล คลาร์ก (Michael Clarke)

รูปที่ ๕ *The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms*
ของเอดเวิร์ด ลูซี-สมิท (Edward Lucie-Smith)

รูปที่ ๖ *Encyclopedia Americana*

ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่มีรูปศัพท์เหมือนหรือต่างกันเล็กน้อยกับศัพท์ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ

ศัพท์บัญญัติในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เฉพาะที่ตรงกันหรือต่างกันเล็กน้อยกับศัพท์ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ สามารถจำแนกศัพท์เหล่านี้ได้ ดังนี้

(๑) ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่เหมือนกับศัพท์บัญญัติในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ เช่น ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **สุนทรียศาสตร์** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **สุนทรียศาสตร์** ซึ่งตรงกับคำว่า **aesthetics** ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **กายวิภาคศาสตร์** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **กายวิภาคศาสตร์** ซึ่งตรงกับคำว่า **anatomy** ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **ศิลปะประยุกต์** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **ศิลปะประยุกต์** ซึ่งตรงกับคำว่า **applied art** ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **สถาปัตยกรรม** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **สถาปัตยกรรม** ซึ่งตรงกับคำว่า **architecture**

(๒) ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่ต่างกันเล็กน้อยกับศัพท์บัญญัติในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ เช่น ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **โมเสก** แต่ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ มีคำว่า **งานโมเสก** ซึ่งตรงกับคำว่า **mosaic**

(๓) ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่เหมือนกับศัพท์บัญญัติทุกศัพท์ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ เช่น ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **รูปแบบ** และ **รูปทรง** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **รูปแบบ** และมีคำว่า **รูปทรง** ด้วย ซึ่งทั้ง ๒ คำตรงกับคำว่า **form**

(๔) ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่เหมือนกับศัพท์บัญญัติบางศัพท์ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ เช่น ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **การ์ตูน** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **การ์ตูน** และมีคำว่า **ภาพลายปริ** ด้วย ซึ่งทั้ง ๒ คำตรงกับคำว่า **cartoon** ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **ภาพปูนเปียก** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **ภาพปูนเปียก** และมีคำว่า **กลวิธีวาดภาพปูนเปียก** ด้วย ซึ่งทั้ง ๒ คำตรงกับคำว่า **fresco** ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **สีฝุ่น** ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็มีคำว่า **สีฝุ่น** และมีคำว่า **กลวิธีวาดภาพสีฝุ่น** และคำว่า **จิตรกรรมสีฝุ่น** ด้วย ซึ่งทั้ง ๓ คำตรงกับคำว่า **tempera**

(๕) ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่บางศัพท์เหมือนกับศัพท์บัญญัติในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ เช่น ในพจนานุกรมฯ มีคำว่า **พิพิธภัณฑ์** และมีคำว่า **พิพิธภัณฑ์สถาน** ด้วย แต่ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ มีเพียงคำว่า **พิพิธภัณฑ์สถาน** ซึ่งตรงกับคำว่า **museum**

ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่ให้ความหมายแตกต่างไปจากความหมายของศัพท์ศิลปะสากล

ศัพท์ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หลายคำมีบทนิยามไม่ตรงกับความหมายของศัพท์ศิลปะสากล ซึ่งปรากฏในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ ฉบับภาษาอังกฤษ เช่น *The Harper Collins Dictionary of Art*

Terms & Techniques ของรอล์ฟ เมเยอร์ *Oxford Concise Dictionary of Art Terms* ของไมเคิล คลาร์ก *The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms* ของเอ็ดเวิร์ด ลูซี-สมิท รวมถึงสารานุกรมฉบับภาษาอังกฤษ เช่น *Encyclopedia Americana* ความหมายที่แตกต่างกันนี้ มีทั้งที่แตกต่างกันเล็กน้อย และที่แตกต่างกันมาก

ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่ให้ความหมายแตกต่างไปจากความหมายของศัพท์ศิลปะสากล และเชื่อว่ายังให้ความหมายไม่ถูกต้องตามความหมายของศัพท์ศิลปะสากล พบหลายคำ เช่น ประติมากรรม สี่ฝุ่น ศิลปะประยุกต์ ภาพหุ่นนิ่ง โมเสก

(๑) คำว่า **ประติมากรรม** ในพจนานุกรมฯ มีบทนิยามว่า น. ศิลปะสาขาหนึ่งในจำพวกวิจิตรศิลป์เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น ให้เป็นรูปหรือลวดลายต่างๆ. (ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๖ : ๖๕๙) ส่วนในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ คำว่า **ประติมากรรม** เป็นศัพท์บัญญัติจากคำว่า *sculpture* และให้ความหมายว่า งานศิลปะกรรมที่สร้างเป็นรูปทรง ๓ มิติโดยวิธีการแกะสลัก การปั้น หรือการผสมผสาน... (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๑ : ๒๐๔)

ข้อความในพจนานุกรมฯ ที่ว่า “...วิจิตรศิลป์เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น” ทำให้เข้าใจได้ว่า นอกจากการแกะสลักแล้ว ประติมากรรมสามารถสร้างขึ้นด้วยวิธีการอื่นได้อีก ซึ่งใน

รูปที่ ๗

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ได้ระบุวิธีการต่าง ๆ สำหรับสร้างประติมากรรมไว้ว่า ได้แก่วิธีการแกะสลัก การปั้น หรือการผสมผสาน สอดคล้องกับพจนานุกรมศิลปะฉบับ *The Harper Collins Dictionary of Art Terms & Techniques* ของรอล์ฟ เมเยอร์ ที่ได้ให้ความหมายคำ *sculpture* หรือประติมากรรมไว้ว่า “การสร้างผลงานรูปแบบ ๓ มิติโดยการแกะสลัก (*carving*) การปั้น (*modeling*) หรือการประกอบชิ้นส่วน (*assembly*)... การแกะสลักคือการขุดหรือแกะวัสดุส่วนที่ไม่ต้องการออกไป...” (Mayer 1991: 372)

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า ประติมากรรม ในพจนานุกรมฯ ก็จะเห็นว่า ไม่ได้กล่าวถึงการปั้นและการประกอบชิ้นส่วนเลย กล่าวถึงเฉพาะการแกะสลักเท่านั้น ประกอบกับการแกะสลัก (*carving*) ตามความหมายที่เมเยอร์ให้ไว้ ทำให้เข้าใจได้ว่า จะทำกับวัสดุแข็งที่ขุดหรือแกะได้ง่ายเท่านั้น เช่น ไม้ หิน ส่วนเหล็กเป็นวัสดุแข็งที่ขุดหรือแกะได้ยาก ไม่ใช่ในการแกะสลักในการสร้างประติมากรรม ดังนั้น บทนิยามของคำ **ประติมากรรม**ในพจนานุกรมฯ ที่ให้ไว้ว่า “ศิลปะสาขา

หนึ่งในจำพวกวิจิตรศิลป์เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น...” จึงควรตัดคำ โลหะ ออกให้เหลือเพียง “...การแกะสลักไม้หินอ่อน เป็นต้น... (รูปที่ ๗)” เท่านั้น

(๒) คำว่า สีฝุ่น ในพจนานุกรมฯ มีบทนิยามว่า “น. สีสำหรับระบายชนิดหนึ่ง ทำขึ้นจากผงสีซึ่งมีลักษณะละเอียด เนื้อสีค่อนข้างข้น.” (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ : ๑๑๙๗) ส่วนในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ คำ สีฝุ่น เป็นศัพท์บัญญัติคำหนึ่งจากคำว่า tempera ซึ่งได้บัญญัติไว้ ๓ คำ อีก ๒ คำ คือ กลวิธีวาดภาพสีฝุ่น และ จิตรกรรมสีฝุ่น เฉพาะคำ สีฝุ่น พจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “ผงสีซึ่งผสมกับอิมัลชัน ซึ่งเป็นส่วนผสมของสารประกอบที่บางอย่างละลายน้ำได้ และบางอย่างละลายน้ำไม่ได้...” (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๑ : ๒๑๙)

ความหมายของคำนี้ในพจนานุกรมฯ ยังไม่ชัดเจน กล่าวคือ บอกเพียงว่า สีฝุ่น ทำขึ้นจากผงสีซึ่งมีลักษณะละเอียด แต่ไม่ได้บอกว่าต้องผสมกับสิ่งใดจึงทำให้มี เนื้อสีค่อนข้างข้น เพื่อใช้เป็น สีสำหรับระบาย ส่วนคำจำกัดความในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ บอกชัดเจนว่า สีฝุ่นเป็น ผงสีซึ่งผสมกับอิมัลชัน และยังบอกด้วยว่า อิมัลชันนี้ก็คือ ส่วนผสมของสารประกอบที่บางอย่างละลายน้ำได้ และบางอย่างละลายน้ำไม่ได้

เมื่อตรวจสอบกับพจนานุกรมศิลปะฉบับ The Harper Collins Dictionary of Art Terms & Techniques ของราล์ฟ เมเยอร์ และของฉบับอื่น ๆ พบคำจำกัดความของคำ tempera ตรงกันว่าหมายถึง กลวิธีหนึ่งของการเขียนภาพระบายสีที่ใช้สีที่สร้างขึ้นโดยการผสมสารสีกับของเหลวอิมัลชันที่เข้ากันได้กับน้ำ (water-miscible emulsion vehicle) กล่าวโดยสรุปได้ว่า tempera หมายถึง กลวิธีการเขียนภาพด้วยสารสีหรือผงสีผสมกับของเหลวอิมัลชันที่เข้ากันได้กับน้ำ นั่นเอง ของเหลวอิมัลชันที่เข้ากันได้กับน้ำที่ใช้ผสมกับผงสี ถือเป็นคำสำคัญของคำ tempera สอดคล้องกับพจนานุกรมศิลปะฉบับ Oxford Concise Dictionary of Art Terms ของไมเคิล คลาร์ก ที่ได้บอกว่า คำ tempera มาจากคำละติน temperare มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า to mix (Clarke 2010: 243) ซึ่งหมายถึง ของเหลวอิมัลชันที่ใช้ผสมกับผงสี นั่นเอง ในการเขียนภาพสีฝุ่นตามแบบประเพณีของไทย ของเหลวอิมัลชันที่ใช้ผสมกับผงสีมักใช้กาวยางไม้ เช่น กาวกระถิน

เมื่อพิจารณาคำจำกัดความของคำ tempera ของเมเยอร์ และของคนอื่นๆ ประกอบกับที่มาของคำนี้ของคลาร์กแล้ว สรุปได้ว่า คำนี้หมายถึงกลวิธีการระบายสีวิธีหนึ่ง มิใช่สีชนิดหนึ่ง บทนิยามของคำ สีฝุ่น ในพจนานุกรมฯ ที่ให้ไว้ว่า น. สีสำหรับระบายชนิดหนึ่ง ทำขึ้นจากผงสีซึ่งมีลักษณะละเอียด เนื้อสีค่อนข้างข้น บ่งบอกว่าเป็นสีชนิดหนึ่ง มิใช่กลวิธีการระบายสีวิธีหนึ่ง ดังนั้น คำว่า สีฝุ่น อาจมีความหมายไม่ตรงกับคำว่า tempera เสียทีเดียว แต่ถ้าจะให้คำว่า สีฝุ่น มีความหมายตรงกับคำ tempera ก็ควรปรับปรุงแก้ไขจากคำว่า “สีสำหรับระบาย” มาเป็น “กลวิธีการระบายสี” หรือการระบายสี และให้มีเนื้อความเกี่ยวกับของเหลวอิมัลชันที่ใช้ผสมกับสีนี้ด้วย (รูปที่ ๘)

(๓) คำว่า **ศิลปะประยุกต์** ในพจนานุกรมฯ มีบทนิยามว่า น. *กรรมวิธีในการนำทฤษฎีและหลักการทางศิลปะไปใช้ในภาคปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศิลปะให้มีความงามหรือเป็นประโยชน์แก่สังคมยิ่งขึ้น เป็นต้น* อย่างในการออกแบบเครื่องแต่งกาย. (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ : ๑๑๐๒) ส่วนในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ คำว่า **ศิลปะประยุกต์** เป็นศัพท์บัญญัติจากคำว่า applied art และให้คำจำกัดความไว้ว่า “ศิลปะประเภทหนึ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นสิ่งสำคัญ แต่คำนึงถึงสุนทรียภาพด้วย...” (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๑ : ๒๐)

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนนั่นคือ คำว่า ศิลปะประยุกต์ ในพจนานุกรมฯ มีความหมายว่าเป็น *กรรมวิธีในการนำทฤษฎีและหลักการทางศิลปะไปใช้* คือ เป็นกรรมวิธีทางศิลปะวิธีหนึ่ง นั่นเอง ส่วนในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ มีความหมายว่าเป็น *ศิลปะประเภทหนึ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย* คือ เป็นงานศิลปะประเภทหนึ่ง นั่นเอง เมื่อตรวจสอบกับพจนานุกรมศิลปะฉบับ *The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms* ของเอ็ดเวิร์ด ลูซี-สมิท และของคนอื่น ๆ พบคำจำกัดความของคำ applied art ตรงกันว่า “งานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอยเป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็มีเจตนาให้มีความพอใจทางสุนทรียภาพด้วย...” (Lucie-Smith 2003: 17) จึงทำให้เชื่อได้ว่า คำ applied art หรือศิลปะประยุกต์ เป็นงานศิลปะประเภทหนึ่ง ไม่ได้เป็นกรรมวิธีทางศิลปะวิธีหนึ่งดังบทนิยามในพจนานุกรมฯ

ดังนั้น จึงควรปรับปรุงแก้ไขความหมายของคำ ศิลปะประยุกต์ ในพจนานุกรมฯ จากคำว่า “กรรมวิธีทางศิลปะวิธีหนึ่ง” มาเป็น “งานศิลปะประเภทหนึ่ง” (รูปที่ ๙)

(๔) คำว่า **ภาพหุ่นนิ่ง** ในพจนานุกรมฯ มีบทนิยามว่า “น. *ภาพวาดหรือภาพถ่ายของสิ่งที่ไม่เคลื่อนไหว*.” (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ : ๘๒๑) ส่วนในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ คำ **ภาพหุ่นนิ่ง** เป็นศัพท์บัญญัติจากคำ still life และให้คำจำกัดความไว้ว่า “*ภาพลายเส้นหรือภาพเขียนของสิ่งไร้ชีวิต ซึ่งศิลปินจัดกลุ่มวางไว้ตามใจชอบ ด้วยจุดประสงค์จะให้ดูงามหรือสื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง มักประกอบด้วยสิ่งประดิษฐ์ เช่น แจกัน เครื่องดนตรี หนังสือ หรือนำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาจัด เป็นต้นว่า ดอกไม้ ผลไม้...*” (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๑ : ๒๑๑)

คำสำคัญที่ใช้ในพจนานุกรมฯ ก็คือ *สิ่งที่ไม่เคลื่อนไหว* ส่วนที่ใช้ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ก็คือ *สิ่งไร้ชีวิต* ทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ *สิ่งที่ไม่เคลื่อนไหว* อาจไม่ใช่สิ่งไร้ชีวิตเสมอไป อย่างเช่น แมวที่หมอบนิ่งไม่เคลื่อนไหวเมื่อคอยจิ้งหะจะตะบับนก ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นแมวที่ไร้ชีวิตแต่อย่างใด

เมื่อตรวจสอบในพจนานุกรมศิลปะฉบับ *Oxford Concise Dictionary of Art Terms* ของไมเคิล คลาร์ก และของคนอื่น ๆ พบคำจำกัดความของคำ still life หรือภาพหุ่นนิ่งตรงกันว่า หมายถึง “*ภาพเขียน ภาพวาด หรือภาพถ่ายรูปสิ่งที่ไม่มีชีวิต (inanimate objects) ที่มีการจัดวาง...*” (Clarke

รูปที่ ๘

รูปที่ ๙

2010: 235) ทำให้เชื่อได้ว่า คำ still life หรือ ภาพหุ่นนิ่ง เป็นเรื่องของสิ่งที่ไม่มีชีวิตโดยเฉพาะ ไม่ใช่แค่สิ่งที่ไม่เคลื่อนไหว ความหมายนี้สอดคล้องกันกับข้อความใน *Encyclopedia Americana* ที่บอกว่าคำ still life นี้ “...เรียกในภาษาฝรั่งเศสว่า *nature morte*...” (*Encyclopedia Americana* 1997: 715) ซึ่งก็หมายถึง ภาพสิ่งที่ไร้ชีวิตหรือไม่มีชีวิตแล้ว นั่นเอง

ดังนั้น จึงควรปรับปรุงแก้ไขความหมายของคำ ภาพหุ่นนิ่ง ในพจนานุกรมฯ จากคำว่า “สิ่งที่ไม่เคลื่อนไหว” มาเป็น “สิ่งที่ไม่มีชีวิต” (รูปที่ ๑๐)

รูปที่ ๑๐

(๕) คำว่า **โมเสก** ในพจนานุกรมฯ มีบทนิยามว่า “น. เรียกเครื่องเคลือบดินเผาแผ่นเล็ก ๆ มีสีต่าง ๆ สำหรับปูพื้นหรือบุผนัง. (อ. mosaic).” (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ : ๘๘๓) ส่วนในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ คำนี้ใช้ต่างกันเล็กน้อยว่า **งานโมเสก** เป็นศัพท์บัญญัติจากคำ mosaic คำเดียวกัน และให้ความหมายว่า “การใช้วัสดุชิ้นเล็ก ๆ เรียงต่อกันเป็นภาพหรือลวดลายประดับ ติดด้วยกาวหรือปูน บนผนัง พื้น หรือเพดานวัสดุที่ใช้อาจเป็นวัสดุต่างชนิดหรือชนิดเดียวกัน สีเดียวกัน หรือต่างสีกันก็ได้...” (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๑ : ๑๖๓)

การเก็บคำนี้ในพจนานุกรมฯ เป็นการเก็บในรูปแบบการทับศัพท์จากภาษาอังกฤษ mosaic คือใช้ว่า **โมเสก** ส่วนในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ เก็บในรูปแบบการนำคำทับศัพท์มาผูกเป็นศัพท์บัญญัติ คือใช้ว่า **งานโมเสก** ถือว่ารูปศัพท์มีความแตกต่างกันเล็กน้อย แต่ความหมายของคำดูจะมีความแตกต่างกันมากทีเดียว กล่าวคือ ในพจนานุกรมฯ ให้หมายถึง “...เครื่องเคลือบดินเผาแผ่นเล็ก ๆ มีสีต่าง ๆ สำหรับปูพื้นหรือบุผนัง” แต่ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้หมายถึง “การใช้วัสดุชิ้นเล็ก ๆ เรียงต่อกันเป็นภาพหรือลวดลายประดับ...” ความหมายที่แตกต่างกันในสาระสำคัญของคำนี้ก็คือ ในพจนานุกรมฯ ให้หมายถึง วัสดุชิ้นเล็ก ๆ ที่ใช้ประดับเป็นภาพหรือลวดลาย แต่กล่าวในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ ให้หมายถึง การใช้วัสดุชิ้นเล็ก ๆ ประดับเป็นภาพหรือลวดลาย

รูปที่ ๑๑

เมื่อตรวจสอบกับพจนานุกรมศิลปะฉบับ *Oxford Concise Dictionary of Art Terms* ของ ไมเคิล คลาร์ก และของผู้อื่น ๆ พบคำจำกัดความของคำ mosaic ตรงกันว่า “กลวิธีการสร้างภาพหรือ ลวดลายด้วยกระจกหรือหินสีชิ้นเล็ก ๆ ผังประดับในพื้นที่ปูนปลาสเตอร์หรือซีเมนต์...” (Clarke 2010: 161) คำจำกัดความนี้จึงสอดคล้องกับคำจำกัดความในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฯ และไม่สอดคล้องกับคำ จำกัดความในพจนานุกรมฯ ที่ว่า โมเสก หมายถึง “...เครื่องเคลือบดินเผาแผ่นเล็ก ๆ มีสีต่าง ๆ สำหรับปู พื้นหรือบุผนัง”

ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะฉบับ *The Harper Collins Dictionary of Art Terms & Techniques* ของรالف เมเยอร์ และของผู้อื่น ๆ ได้ให้คำจำกัดความของคำ mosaic ไว้อย่างละเอียดมากขึ้นว่า หมายถึง “ศิลปะหรือกลวิธีการสร้างภาพหรือลวดลายด้วยวัสดุสีชิ้นเล็ก ๆ (tesserae) ผังประดับในปูนสอ (mastics) หรือปูนซีเมนต์อ่อน (grout)...” (Mayer 1991: 264) จากข้อความนี้จึงพอจะสรุปได้ว่า ข้อความในพจนานุกรมฯ ที่ว่า “...เครื่องเคลือบดินเผาแผ่นเล็ก ๆ มีสีต่าง ๆ สำหรับปูพื้นหรือบุผนัง” จึงเป็นคำจำกัดความของคำ tesserae ไม่ใช่ของคำ mosaic

ดังนั้น จึงควรปรับปรุงแก้ไขความหมายของคำ โมเสก ในพจนานุกรมฯ จากคำว่า “เครื่องเคลือบ ดินเผาชิ้นเล็ก ๆ” มาเป็น “การใช้เครื่องเคลือบดินเผาชิ้นเล็ก ๆ” (รูปที่ ๑๑)

ศัพท์ในพจนานุกรมฯ ที่ควรพิจารณาปรับปรุงแก้ไข

(๑) คำว่า **ประติมากรรม** ในพจนานุกรมฯ หากจะปรับปรุงแก้ไขให้กระทบกับบทนิยามเดิมน้อย ที่สุด ควรพิจารณาแก้ไขบทนิยามจาก “น. ศิลปะสาขาหนึ่งในจำพวกวิจิตรศิลป์เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น ให้เป็นรูปหรือลวดลายต่าง ๆ” มาเป็น “น. ศิลปะสาขาหนึ่งในจำพวกวิจิตรศิลป์ เกี่ยวกับการแกะสลักไม้ หินอ่อน เป็นต้น ให้เป็นรูปหรือลวดลายต่าง ๆ.”

(๒) คำว่า **สีฝุ่น** ในพจนานุกรมฯ หากจะปรับปรุงแก้ไขให้กระทบกับบทนิยามเดิมน้อยที่สุด ควรพิจารณาแก้ไขบทนิยามจาก “น. สีสำหรับระบายชนิดหนึ่ง ทำขึ้นจากผงสีซึ่งมีลักษณะละเอียด เนื้อสีค่อนข้างข้น” มาเป็น “น. การระบายสีวิธีหนึ่งด้วยสีที่มีเนื้อสีค่อนข้างข้น ทำขึ้นจากผงสีซึ่งมีลักษณะ ละเอียด ผสมกับกาวที่เข้ากันได้กับน้ำ เช่น กาวกระถิน”

(๓) คำว่า **ศิลปะประยุกต์** ในพจนานุกรมฯ หากจะปรับปรุงแก้ไขให้กระทบกับบทนิยามเดิมน้อยที่สุด ควรพิจารณาแก้ไขบทนิยามจาก “น. กรรมวิธีในการนำทฤษฎีและหลักการทางศิลปะไปใช้ใน ภาควิปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศิลปะให้มีความงามหรือเป็นประโยชน์แก่สังคมยิ่งขึ้น เป็นต้น อย่างในการออกแบบ เครื่องแต่งกาย” มาเป็น “น. งานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความงามและประโยชน์ใช้สอย อย่างเช่น การออกแบบเครื่องแต่งกาย”

(๔) คำว่า **ภาพหุ่นนิ่ง** ในพจนานุกรมฯ หากจะปรับปรุงแก้ไขให้กระทบกับบทนิยามเดิมน้อยที่สุด ควรพิจารณาแก้ไขบทนิยามจาก “น. ภาพวาดหรือภาพถ่ายของสิ่งที่ไม่เคลื่อนไหว” มาเป็น “น. ภาพวาดหรือภาพถ่ายของสิ่งที่ไม่มีชีวิต”

(๕) คำว่า **โมเสก** ในพจนานุกรมฯ หากจะปรับปรุงแก้ไขให้กระทบกับบทนิยามเดิมน้อยที่สุด ควรพิจารณาแก้ไขบทนิยามจาก “น. เรียกเครื่องเคลือบดินเผาแผ่นเล็ก ๆ มีสีต่าง ๆ สำหรับปูพื้นหรือบุผนัง. (อ. mosaic)” มาเป็น “น. การใช้เครื่องเคลือบดินเผาสีชิ้นเล็ก ๆ เป็นต้น ผังประดับเป็นภาพหรือลวดลายบนพื้นหรือผนัง. (อ. mosaic)”

การศึกษานี้ น่าจะเป็นประโยชน์แก่คณะกรรมการชำระพจนานุกรม เพื่อจะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบการวินิจฉัยเพื่อปรับปรุงแก้ไขบทนิยามศัพท์บางศัพท์ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นหนังสืออ้างอิงที่ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นสำคัญ.

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

_____. พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๑.

Clarke, Michael. *Oxford Concise Dictionary of Art Terms*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

Encyclopedia Americana (Volume 25). Danbury: Grolier Incorporated, 1997.

Lucie-Smith, Edward. *The Thames & Hudson Dictionary of Art Terms*. London: Thames & Hudson Ltd., 2003.

Mayer, Ralph. *The Harper Collins Dictionary of Art Terms & Techniques* (Second Edition). New York: Harper Perennial, 1991.

Abstract Art-related terms in the Official Thai Dictionary by the Royal Institute (1999)

Asanee Chooarun

*Fellow of the Academy of Arts,
The Royal Institute, Thailand*

There are numerous art-related terms in the Official Thai Dictionary by the Royal Institute (1999) which are defined differently than the same words in the English-Thai Dictionary by the Royal Institute published in the previous year (1998). In addition, they also vary from the Art Dictionaries published by Harper Collins, Oxford University, Thames & Hudson and Encyclopedia Americana. This article will discuss the difference in those definition and the author's suggestion and observation as to what they should be.

Keywords: definition, sculpture, tempera, applied art, still life, mosaic